

«Усвідомлена, осмислена маніпуляція звичками та думкою мас — важливий елемент демократичного суспільства.

Ті, хто контролює ці невидимі механізми суспільства, складають таємний уряд, який і керує нашою країною».

Едвард Бернейс

Розділ 1

Організовуючи хаос

Свідоме та вправне маніпулювання впорядкованими звичками та смаками мас є важливою складовою демократичного суспільства. Призводить до руху цей суспільний механізм невидимий уряд, який є справжньою керуючою силою в нашій країні.

Нами керують, нашу свідомість програмують, наші смаки нав'язують, наші ідеї нам пропонують — і все це роблять в основному люди, про яких ми ніколи й не чули. Таким є логічний результат організації нашого демократичного суспільства. Саме така взаємодія необхідна для мирного співіснування людей в ефективно функціонуючому суспільстві.

Дуже часто наші невидимі правителі нічого не знають про інших членів власного вузького кола.

Вони керують нами, тому що наділені якостями природжених лідерів, здатні створювати необхідні ідеї та займають провідне становище в соціальній структурі. Яке б ставлення ми до цього не мали, факт залишається фактом — здійснюючи практично будь-яку дію в повсякденному житті, чи то в сфері політики або бізнесу, соціальної взаємодії чи етики, ми діємо за вказівкою порівняно невеликої групи людей, які становлять крихітну частку наших ста двадцяти мільйонів співгромадян, проте розуміються на розумових процесах і соціальній структурі мас. Це вони тягнуть за мотузки, що йдуть до суспільної свідомості, це вони керують старими суспільними силами й винаходять нові способи пов'язувати світ воєдино та керувати ним.

Як правило, ми не усвідомлюємо, наскільки важливу роль відіграє цей невидимий уряд у повсякденному житті нашого суспільства. Теоретично кожен громадянин має право обирати, кого забажає. У нашій конституції не міститься нагадування про політичні партії як про частину урядового механізму — мабуть, творці цього найважливішого документа не могли уявити, що в нашій національній політиці з'явиться щось подібне до сучасної політичної машини. Проте американські виборці дуже швидко зрозуміли, що без належної організації та керівництва їхні голоси, які вони віддають сотням різних кандидатів, викличуть лише загальну плутанину. І тоді практично одразу виник невидимий уряд, який складався з перших політичних партій. І ми погодилися з тим, що заради простоти та зручності слід скористатися системою партій, аби скоротити кількість кандидатів до двох, максимум трьох-чотирьох осіб.

Теоретично, кожен громадянин самостійно приймає рішення щодо суспільних та особистих питань. На практиці, якщо б нам доводилося самостійно оволодівати заплутаними економічними, політичними та етичними аспектами будь-якого з цих питань, ми б так і не змогли дійти певного висновку. І ось ми погодилися на те, аби невидимий уряд фільтрував інформацію та наголошував на особливо важливих питаннях, скоротивши наше поле вибору до розумних меж. За допомогою свого рупору — засобів масової інформації — наші лідери передають нам різні доводи та відомості з питань, що надходять на суд громадськості; від якого-небудь авторитету зі сфери етики, будь то священник, популярний есеїст або просто широко поширена думка, ми отримуємо стандартний код соціальної взаємодії, згідно з яким найчастіше й діємо.

У теорії кожен покупець купує найкращі та найдешевші товари громадського споживання, які може запропонувати

йому ринок. На практиці, якщо б ми, обираючи один із сотні сортів мила, тканини, хліба, ставили собі питання щодо вартості та складу продукту, економіка давно почала б у Бозі. Аби цього не сталося, суспільство погоджується скоротити поле вибору, розглядаючи лише ті ідеї та товари, про які йому в тому чи іншому вигляді повідомляє пропаганда. Ми перебуваємо під постійним масованим впливом, завдання якого — опанувати нашим розумом в інтересах будь-якої стратегії, товару або ідеї.

Можливо, замість пропаганди й однобічного висвітлення будь-якого питання, краще було б мати комітет мудреців, які вибирали б нам уряд, говорили б, як слід чинити в справах особистих і суспільних, вирішували б, який одяг нам носити та яку їжу вживати. Проте ми обрали протилежний метод — метод відкритої конкуренції, й тепер нам потрібен спосіб, за допомогою якого вільна конкуренція змогла б бути успішно реалізованою. Для цього суспільство вирішило віддати організацію вільної конкуренції на відкуп лідерам і пропаганді.

Деякі складові цього процесу піддаються критиці — наприклад, підтасовування новин, піднесення особистості, постійний галас навколо того, які саме політики, комерційні продукти та соціальні ідеї повинні бути допущені до масової свідомості. Інструменти, за допомогою яких створюється і направляється громадська думка, можуть бути використані неналежним чином, і все ж створення та спрямування думки є необхідним для впорядкування життя.

По мірі того, як наша цивілізація ставала все складнішою, а потреба в невидимому уряді виникала все частіше, створювалися та шліфувалися технічні засоби формування думки.

З появою друкарського верстату, газет, залізниць, телефону, телеграфу, радіо та аероплану стало можливим швидко, навіть миттєво, поширювати ідеї всією Америкою.

Потенційні можливості, подаровані нам цими винаходами, добре розуміє Х. Г. Уеллс, який опублікував у газеті New York Times наступні рядки:

«Сучасні засоби комунікації — влада, яку дають нам друкарство, телефон, радіо та інші винаходи, здатні швидко передати найважливіші стратегічні або технічні ідеї безлічі взаємодіючих центрів одночасно, — відкривають перед нами цілком новий світ політичних процесів. Сьогодні ідея та фраза можуть бути ефективнішими за будь-які особистості та сильнішими за будь-які локальні інтереси. Можливо документально оформити стандартну процедуру, не доводячи тим самим до її спотворення або порушення, а потім поступово уточнювати та доповнювати її, впроваджуючи повсюдно і не допускаючи нерозуміння на індивідуальному, локальному або груповому рівні».

Те, що написав пан Уеллс про політичні процеси, вірно також для процесів комерційних і соціальних, для всіх масових ініціатив. Громадські групи й об'єднання більш не підкорюються «локальним і груповим» обмеженням. За часів прийняття конституції нижчою організацією було співтовариство сільських мешканців, які самостійно виробляли більшість необхідного та винаходили ідеї та позиції під час особистих контактів і розмов зі співгромадянами. Але сьогодні ідея може бути миттєво передана на будь-яку відстань будь-якій кількості людей, а тому на додаток до подібного географічного поділу виникло безліч інших груп. У результаті люди, що мають однакові ідеї та інтереси, мають можливість об'єднуватися та проводити спільну діяльність, перебуваючи при цьому за тисячі миль один від одного.

Украй складно зрозуміти, яка кількість у нашому суспільстві подібних груп і за якою ознакою вони формуються. Група може бути соціальною, політичною, економічною, расовою,

релігійною або етичною, до того ж кожен перерахований вид має сотні різновидів. Ось, наприклад, перелік груп, перерахованих в «World Almanac» на літеру «А»:

Ліга боротьби за скасування вищої міри покарання; Антивоєнна асоціація; Американський інститут бухгалтерів; Акторська асоціація за справедливість; Американська страхова асоціація; Міжнародна асоціація реклами; Національна асоціація повітроплавців; Інститут історії та мистецтв Олбані; Ревні парафіяни; Американська академія в Римі; Американське суспільство антикварів; Ліга боротьби за права американських громадян; Американська федерація праці; Амогс (Орден розенкрейцерів); Клуб Підставки; Американсько-ірландська асоціація любителів історії; Ліга боротьби з курінням; Ліга боротьби з лихослів'ям; Американська археологічна асоціація; Національна асоціація лучників; Товариство любителів співу «Аріон»; Американська астрономічна асоціація; Асоціація заводчиків худоби айрширської породи; Ацтекський клуб 1847 року. І хоча наведений в «World Almanac» перелік досить не вичерпний, у ньому є ще багато організацій на літеру «А».

У довідникові американських газет за 1928 рік згадується 22 128 періодичних видань, що виходять на території США. Пропоную вашій увазі перелік друкованих видань на букву N, що видаються в Чикаго. Ось він:

Narod (щоденна чеська газета); Narod-Polski (польський щомісячник); N.A.R.D. (фармацевтика); National Corporation Reporter; National Culinary Progress (для шеф-кухарів готелів);

National Dog Journal; National Drug Clerk; National Engineer; National Grocer; National Hotel Reporter; National Income Tax Magazine; National Jeweler; National Journal of Chyropactic; National Live Stock Producer; National Miller; National Nut News; National Poultry, Butter and Egg Bulletin; National Provisioner (для пакувальників м'ясних товарів); National Real Estate Journal;

Зміст

Розділ 1 Організовуючи хаос	4
Розділ 2 Нова пропаганда.....	12
Розділ 3 Нові пропагандисти.....	23
Розділ 4 Психологія стосунків із громадськістю	35
Розділ 5 Бізнес і маси	47
Розділ 6 Пропаганда та політичне лідерство	71
Розділ 7 Жіночі рухи та пропаганда.....	90
Розділ 8 Пропаганда та освіта.....	96
Розділ 9 Пропаганда та соціальне обслуговування	107
Розділ 10 Наука та мистецтво.....	112
Розділ 11 Механізм пропаганди	119